

УДК 37.035.7

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОДНИХ ВИДІВ СПОРТУ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Мужичок Вадим Олександрович
м.Чернівці

У статті розкриті шляхи творчого використання досвіду організації фізкультурно-спортивної роботи з молоддю Західної України у міжвоєнний період в сучасних закладах освіти.

Ключові слова: фізкультура, плавання, природні водоймища, вода.

Самосвідомість особистості виражається в її самоідентифікації, в тому числі – національній, що є важливою складовою людської духовності та виступає у національній самосвідомості, яка включає культурно-історичну пам'ять як образ минулого, сучасного і майбутнього. Сучасні процеси глобалізації та зумовлене ними розмивання національних меж не повинні призвести до нівелювання культурних відмінностей. Навпаки, лише усвідомлення своєї національної культурної унікальності може стати найважливішою передумовою асиміляції універсальних цінностей та інтегрування у світову культуру.

Якщо з минулого в сучасне переносять культурно-історичний досвід у буквальному вигляді, здійснюється спроба пристосувати його до нових умов, то така спроба, як правило, є невдалою.

Позитивний результат можливий лише за умови осмисленого використання виокремлених ідей. Головне полягає в тому, щоб виявити, чим наповнене минуле, якою мірою воно відбиває духовний стан суспільства. Пам'ятки гуманістичної культури, естетичний досвід, система народних традицій, в тому числі і тіловиховних, знань, умінь – це наш невичерпний потенціал у справі виховання підрастаючих поколінь.

Наукові розробки питань фізичного виховання всіх верств населення Буковини, Галичини і Закарпаття, ролі фізичного гарту у всебічному вихованні молодого покоління, зокрема фізкультурно-спортивної роботи із школярами були започатковані вченими другої половини XIX – початку XX ст., більшість з яких брала безпосередню участь у громадському та культурному житті регіонів. Різні аспекти розвитку фізичної культури на Західній Україні розглядали Б.Барвінський, І.Боберський, С.Гайдучок, М.Кордуба, К.Левицький, Озирний, В.Сімович, С.Смаль-Стоцький, П.Сова, Т.Франко та ін.

Окремі питання фізичного виховання молоді західноукраїнських земель визначеного періоду відображено у дослідженнях з історії української педагогіки і національної школи (Л.Галицького, Я.Гладкого, С.Горука, Д.Євстафіївича, Е.Жарського, О.Іванчука, О.Маковія, Б.Тесарж, І.Юцишина та ін.)

Фізичне виховання школярів на Буковині другої половини XIX – початку XX століття аналізували Н.Гнесь, І.Ковальчук, О.Цибанюк, а організація спортивно-масових заходів на території Західної України висвітлені в роботах Я.Боднаря, О.Вацеби, О.Винничука, М.Гуйвонюка, В.Окаринського, Б.Савчука, А.Сови, А.Цюся.

Мета статті: обґрунтувати педагогічні ідеї організації фізкультурно-спортивної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл західноукраїнських земель (1919-1939 рр.), які доцільно використовувати в умовах сучасної України.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних ідей організації фізкультурно-спортивної роботи з учнівською молоддю Західної України досліджуваного періоду, що варта впровадження у сучасних закладах освіти України, виокремлюємо використання природних водойм для навчання учнів елементарним навичкам плавання та проведення з ними систематичних занять з даного виду спорту.

Адже в сучасній Україні склалась критична ситуація щодо володіння всіма верствами населення навичками плавання. Чотириразова олімпійська чемпіонка Яна Клочкова, аналізуючи загальну ситуацію з цієї проблеми, визначила, що майже 70% українців зовсім не вміють плавати, в країні басейнів в 10 разів менше, ніж потрібно. Щорічно у водоймах країни тонуть більше

2500 чоловік, причому 10% з них – діти. А більшість випускників шкіл узагалі не вміють триматися на воді. Тому не про підготовку професійних плавців йдеться мова, а про навчання дітей дотримуватися найважливіших правил плавання.

Не є винятком і Західна Україна. За даними порталу ukrbox: Закарпаття, в краї працюють 40 басейнів (за іншими даними 90). Здавалось би, цифра значна, проте 27 з них знаходяться у приватних готельних та відпочинкових закладах (готелях, банних комплексах), решта – басейни санаторіїв, а отже непристосовані для навчання дітей. Басейни навчальних закладів (Ужгородського національного університету (УжНУ), гімназії м.Ужгорода) та спорткомплексів («Дельфін», «Спартак», спорткомплекс м.Мукачево, спортивної бази м.Берегове) або не працюють, або знаходяться на реконструкції, або арендуються приватними підприємцями [6].

«Статистичний щорічник Чернівецької області» звітує про наявність у м.Чернівці стандартного відкритого п'ятдесятиметрового басейну, проте впродовж тривалого часу він узагалі не працює. Єдиний в області шкільний басейн ЗОШ №27 працює лише за опалювального сезону, адже не має власної котельні [5, с.11-19].

Звичайно, освітяни, фахівці галузі фізичної культури і спорту, громадські діячі, представники регіональних федерацій водних видів спорту, шкільні вчителі і тренери вживають заходів з метою виправити ситуацію. Співорганізатори акції «Вчимо дітей плавати» президент Закарпатської федерації водних видів спорту Р.Левицький та завідувач кафедри туризму УжНУ Ф.Шандор вирішили довести до широкого загалу прості, але дієві правила фахової методики початкового навчання плаванню. Для цього було знято міні-фільм про перші 11 вправ методики за участю тренера Ю.Писарева.

Відповідно в місті Львові прийнято «Програму навчання плаванню у м.Львові на 2009-2013 роки». Її реалізація, організатором якої є управління сім'ї, молоді і спорту, залучає школярів до навчання безкоштовно плавати. Завданням цієї програми стало навчити дітей віком 6-10 років основ плавання, створити матеріальні умови для навчання, популяризувати здоровий спосіб життя, заняття спортом та фізичною культурою.

Метою програми є створення можливостей виробити вміння та навички плавання учнями шкіл м.Львова, залучення до плавання учнів з числа малозабезпечених, створення матеріальних умов для навчання плаванню. Заняття проводяться на базі діючих шкільних басейнів. У львівських школах навчається майже 69000 учнів, з яких 24000 – учні 1-4 класів. У м.Львові діють 15 басейнів при львівських школах, 6 басейнів відомчого та приватного підпорядкування. На даний період програмою охоплено приблизно 200 дітей віком 6-11 років [4].

За програмою, кожен рік повинні бути реконструйовані 3 міських басейни, що дасть можливість виробити елементарні навички плавання близько тисячі учнів, що складає лише 1,5% від загальної кількості школярів. Це обумовлює необхідність пошуку інших шляхів виходу з такого становища. На нашу думку, саме досвід педагогів західноукраїнських земель кінця XIX – першої третини XX ст. з використання природних водоймищ, що розташовані в межах населених пунктів для навчання школярів плаванню є наразі актуальним. «Він не уміє ні читати, ні плавати», – так в Стародавній Греції говорили про людину, негідну називатися громадянином. Цю ж думку підтримували і західноукраїнські педагоги. Наприклад, наприкінці XIX століття буковинці говорили: «Що з нього візьмеш, він же не вміє плавати», мотивуючи зацікавлення жителів м. Чернівці у будівництві басейну на річці Прут [2, с.5].

Унікальність плавання як фізичної вправи для підрастаючого покоління визначається значним сприянням розвитку серцево-

судинної і дихальної систем, всіх груп м'язів, що у свою чергу викликає зростання і зміцнення опорно-рухового апарату дитини, а отже загальному фізичному розвитку, гартуванню та зміцненню здоров'я дітей та молоді. Систематичні заняття плаванням і спеціальна гімнастика до занять у воді, забезпечили західноукраїнські педагоги, удосконалюють такі цінні фізичні якості, як витривалість, силу, швидкість, рухливість в суглобах, координацію рухів. На їхню думку, вправи, що виконуються на суші і воді, розвивають також м'язи кадовбу (тулуба), що має особливе значення для формування правильної постави у дітей і підлітків [2, с.40-44].

У висновку комісії, що контролювала будівництво школи плавання на річці Прут, чітко визначені профілактичне значення плавання: «Завдяки рухам і положенню горизонту кадовбу або туловища (тулуба – В.М.), розвантажується хребет (від тиску ваги тіла), плавання є прекрасною коригуючою вправою, що знімає такі порушення, як сутулість, кругла спина, різні викривлення» [1, с.11-17].

Так, у посібнику «Плавання» Андрія Фавицького (Львів, 1939) викладені вимоги щодо організації безпечного плавання учнів у відкритих водоймищах [5]: 1) купання учнів дозволяється організувати тільки: у спеціально відведених місцях, обмежених сигнальними буями або прапорцями; у присутності медичного працівника; безпосередній контроль за проведенням занять здійснює вчитель, який знаходиться на березі перед входженням учнів у воду, під час плавання та виходу з неї; 2) при наявності рятувальних засобів: човна, мотузки, кругів й предметів, що їх замінюють.

Вибираючи місце для навчання у природних водоймах, необхідно керуватися наступними вказівками: природне дно водойми в місці, відведеному для занять, повинно бути рівним, піщаним, очищеним від каміння, водоростей, металевих та інших небезпечних предметів; глибина в них має бути не більшою ніж 1,2 м; швидкість течії (руху) води – не більше за 0,3 м/с; місця купання повинні бути огорожені. Західноукраїнські інструктори з плавання міжвоєнного періоду пропанували будівництво на воді

двох містків, що виконували функції поперекових стін басейну. Наведемо стисло технологію будівництва, що була представлена буковинськими інженерами при будівництві школи плавання на річці Прут: «вбиваємо міцні балки в дно ставу чи ріки, впоперек кладемо дошку довжиною 6 м. Дошка чи балка повинні знаходитися на висоті 20-70 см над рівнем води. До містка прибиваємо дошки до внутрішньої сторони басейну, ямі мають входити під воду 50-20 см, а виходити над рівнем води принаймі на 10 см. Поверхня цих дошок є опорою для плавця, що виконує разворот» [1, с.5].

Додаток до посібнику «Плавання» (Львів, 1939) чітко регламентував заборони, які і зараз є обов'язковими: купатися у невідомих водоймах, через небезпеку виникнення інфекційних захворювань; купатися у необладнаних місцях; запливати за обмежувальні знаки місць, відведених для купання, підпливати до веслових човнів тощо; вилізати на попереджувальні знаки та інші споруди; стрибати у воду зі споруд, не пристосованих для цього; стрибати з вишки, якщо поблизу перебувають інші плавці; штовхати товариша з берега у воду; купатися при великій хвилі [5].

Отже, є актуальними правила поведінки на воді і в наш час. Купання та плавання слід проводити у безвітряну сонячну погоду, коли вода добре прогрілася; у разі погіршення метео умов, наприклад початку дощу або грози, необхідно припинити купання, вийти з води і відійти подалі від неї. Спеціальних вимог до форми тодішні фахівці не виокремлювали, проте у жаркій сонячній дні зобов'язували (незалежно від статі) пов'язувати голову білою хустиною або тканиною. Заборонялось купатися поодиноці. Простими і зрозумілими, без вказівок у метрах, є рекомендації: «не заходити у воду вище пояса тим, хто не вмів плавати» [3, с.4-5].

Однак, регіон вимагає докладних рекомендацій щодо втілення в життя таких ідей як вивчення історично традиційних регіональних народних рухливих ігор та видів спорту; використання природних водоймищ для формування в учнів як елементарних навичок плавання, так і залучення їх до систематичних занять з цього виду спорту; виготовлення на уроках праці інвентарю для уроків фізичної культури та організацію догляду за ним.

Література

1. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф. 3. – Краевое управление Буковины гор. Черновцы. – оп. 2. – ед. хр. 28872. – План, протокол и переписка о проекте устройства военной школы плавания на реке Прут в гор. Черновцы. – 1912. – 35 арк.
2. ДАЧО. – Ф. 39. – Черновицкий городской магистрат гор. Черновцы. – оп. 1. – ед. хр. 1031. – Материалы об основании и эксплуатации заведения для плавания владельцем пруда в гор. Черновцы Реннер Марином (Устав, объявления, прошения, переписка и другие). – 1872-1873. – 18 арк.
3. ДАЧО. – Ф. 39. – Черновицкий городской магистрат гор. Черновцы. – оп. 1. – ед. хр. 5306. – План, сметы и переписка о строительстве военной плавательной школы в гор. Черновцы. – 1914. – 73 арк.
4. Програма навчання плаванню у м. Львові на 2009-2013роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.city-institute.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=121> – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Фавицький А. Плавання / Андрій Фавицький. – Львів, 1939. – 31 с.
6. Фізкультура і спорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ukrbox.com/uz/index.php?c=464&page=3>> – Загол. з екрану. – Мова укр.

В статье раскрыты пути творческого использования опыта организации физкультурно-спортивной работы с молодежью Западной Украины межвоенного периода в современных учебных заведениях.

Ключевые слова: физкультура, плавание, натуральные водоемы, вода.

The author of the article has considered the ways of creative use of ideas on organization of physical-sports work with the youth of the Western Ukraine of the period between two wars in modern educational institutions.

Key words: physical training, swimming, natural reservoirs, ways.